

Bartul Čović 1. studenoga 2020.

Život u zaleđu: Knin

Ratne obljetnice ili koruptivne afere bivše gradonačelnice gotovo su jedini povodi za spominjanje Knina u medijskom mejnstrimu. S druge strane, propast gradske industrije zapostavljena je tema. Velik je broj opustjelih radnih pogona koji svjedoče o poprilično drugačijem Kninu prije rata.

Bivša tvornica Kninjanka u Kninu, ljeto 2020. godine (foto: Aleksandra Wojtaszek)

Proteklih tjedana predsjednik države Zoran Milanović bombardira medijski prostor raznim, blago rečeno dubioznim izjavama. Uzaludno bi bilo pokušati nabrojati sve prigode u kojima je predsjednik usred pandemijske krize zgražavao javnost, ali za potrebe ovog teksta prisjetit ćemo se jedne od prvih, kada je, točno nakon šest

mjeseci svog mandata dao naslutiti da ne namjerava zaostajati za svojom
prethodnicom Kolindom Grabar-Kitarović, barem kada je riječ o količini izrečenih
besmislica. Gostujući na **N1 televiziji** u dane kada su vođene napete rasprave o
načinu obilježavanja 25. obljetnice Oluje u Kninu, Milanović je **rekao**:

„Knin je do 91. bio prašnja kasaba. Tvrđava ima značaj, ali ono dolje kod kolodvora
nije mitsko i simboličko mjesto novije hrvatske povijesti. Mislim da dajemo prevelik
značaj Kninu, to nije Berlin, nije Moskva.“

Osim što šokira potcjenjivački ton kojim visokorangirani političar ovdje govori o
jednoj sredini u svojoj zemlji, neupućene izjava može navesti na zaključak da Knin od
1991. do danas prolazi kroz fazu razvoja koja ga je istrgnula iz prijašnjeg statusa
prašnjave provincijske kasabe. Ipak, moderna povijest grada upućuje na nešto
drugačiju kronologiju.

Najveći poticaj razvoju Knina kroz veći dio 20. stoljeća dala je željeznica. Zahvaljujući
svom položaju na sjecištu putova za Dalmaciju, Liku i Bosnu, Knin je postao jedno od
najvažnijih željezničkih čvorišta u regiji. Godine 1987. na području općine Knin radilo
je više od 12 tisuća radnika, od čega oko trećina u Željezničkom prometu. Ostale
industrijske uzdanice grada i okolice bile su tvornica vijaka TVIK, tekstilna tvornica
Kninjanka, građevinsko poduzeće Dinara, tvornica za preradu žitarica i stočne hrane
Agroprerada, trgovačko poduzeće Inex Dinara (Dinarka), poduzeće za proizvodnju
kartonske ambalaže Mladost, poduzeće za prijevoz robe i putnika Transport, tvornica
metalnog namještaja Kistanje, kistanjska tvornica dječje konfekcije Ponos,
poljoprivredna zadruga Orlić-Markovac, građevinsko poduzeće Dinaridi, Ciglana
Stevo Opačić u Strmici, Elektro distribucija, tvornica za preradu industrijskih otpadaka
Krka, hidroelektrane na Krki i Zrmanji itd.

Većina ovih pogona ugašena je u periodu privatizacije nakon Oluje pa današnja
brojka zaposlenih Kninjanki i Kninjana iznosi oko 3000. Posebno je znakovit slučaj
tvornice Kninjanka koja je nekada zapošljavala više stotina krojačica. Privatizirana je
1997. godine, a ključ se u bravi našao već 2000., no niti dva desetljeća kasnije
radnicama i radnicima **nisu isplaćene plaće**. O postojanju ovog pogona uskoro će
svjedočiti samo usmena kazivanja bivših radnica, obzirom da je za kraj godine
najavljano rušenje već odavno derutnih hangara Kninjanke, a na njihovom mjestu
trebao bi niknuti Informacijsko-inovacijski inkubator i poduzetnički centar. Bivši

kotlovničar i domar Zdenko Milanović odbijao se oprostiti od svoje tvornice još nekoliko godina nakon kraja proizvodnje:

„Iako su plaće davno prestale dolaziti, ja sam godinama nastavio dolaziti na posao, zato jer blizu stanujem i jer sam se uvijek nadao. Velik je to prostor i uvijek je bilo što za raditi na održavanju. Ja i direktor Milan Grahovac ostali smo posljednji. Onda je došao taj 21. veljače 2005. godine. Više me nisu trebali i ključ sam predao direktoru. Tada je sve krenulo nizbrdo. Počeli su dolaziti automobili. Najprije su odnijeli gotove proizvode, 1500 hlača, suknji i drugu odjeću, pa onda sve ostalo. Odnijeli su 300 šivaćih strojeva, pegle, namještaj i sve ostale pokretne stvari. Zatim su na red došli klima uređaji, šahtovi, cijevi i ostale instalacije. Na koncu su odnijeli i limove s krova, tako da su sada od vlage počeli i zidovi propadati.“

Nekoć druga najmnogoljudnija gradska firma TVIK (Tvornica vijaka) jedna je od rijetkih koje su u pogonu i danas, no radi se značajno smanjenim kapacitetom, a pogon u Kistanjama je ugašen. Na svome vrhuncu TVIK je zapošljavao tek nešto manje Kninjana i Kninjanki nego željeznica, a u periodu od 1955. do 1974. godišnja količina proizvedenih vijaka i matica narasla je s 2500 na 9700 tona. Omogućeno je to stalnim državnim ulaganjima u proizvodnju, te čestim modernizacijama i rekonstrukcijama pogona. Poslovanje se nakon ratnih godina nije nastavilo istim tempom, pa je tvrtku u stečajnom postupku 2003. godine kupio samoborski poduzetnik Josip Debeljak i preimenovao je u DIV. Protiv novog privatnog upravitelja podnesena je i prijava jer je navodno zatajivao plaće radnika i isplaćivao ih putem naknada za koje nije potrebno platiti porez i doprinose. Debeljak je ove optužbe javno odbacio:

„I ranije je bilo kaznenih prijava zločestih ljudi zavidnih na tuđi uspjeh, pa i reketarenja. Mogu se samo moliti Bogu da prerastemo taj hrvatski jal, da postanemo normalni i da gradimo Hrvatsku. Ovo me neće pokolebati.“

DIV-ovi nepokolebljivi upravnici posljednji su se put našli u medijima prošlog mjeseca i to zbog nepodmirenih računa za vodu prema gradskom komunalnom poduzeću. Ovom tvorničkom pogonu već je mjesecima u potpunosti isključena vodoopskrba. Međutim, proizvodnja funkcionira na način da se voda doprema šleperima iz Splita, preciznije iz Brodosplita, još jedne Debeljakove tvrtke. Neki bi

zbog ovoga mogli preispitivati elementarnu poslovnu sposobnost upravitelja DIV-a, koji vlastitu tvrtku svojevoljno opremaju vodom na značajno skuplji način od iznosa gradskih potraživanja. No, kako piše Šibenski portal, moguće je da se radi o čistom pokazivanju moći. DIV-ovi voditelji odnosa s javnošću poručuju kako su spremni napustiti Knin ako grad nastavi inzistirati na svojim potraživanjima. Pomaka za sada nema, a radnicima preostaje samo promatrati ovu igru privatnog kapitala o kojoj im ovisi egzistencija.

U manjim mjestima kninske okolice situacija je još gora. U Kistanjima se nekad nalazio TVIK-ov pogon, a danas su središte najsiromašnije općine u Republici Hrvatskoj. Pod rizikom od siromaštva živi dvije trećine stanovnika. Nekada uglavnom srpska, Kistanje su danas etnički miješana općina u kojoj živi i preko tisuću Hrvata, uglavnom Janjevaca s Kosova. Pored izbjegličke sudbine, dvije najbrojnije etničke skupine ovog mjesta dijele i izazove bezperspektivnosti i neimaštine. U mjestu ne postoje čak ni autobusi koji voze za Knin i Šibenik. U samom centru nalazi se devastirana zgrada osnovne škole, u potpunosti bez krova. Po okolnim zaseocima kuće su uglavnom napuštene ili u njima tijekom ljeta borave izbjeglice koje odavno žive u Srbiji. U rijetkima od njih svoje posljednje dane provode povratnici treće dobi, o kojima skrbi Ilija Bezbradica, zadužen da u sklopu projekta Centra za socijalnu skrb iz Knina najizoliranijim kućanstvima dostavlja prijeko potrebne namirnice:

„Obilazim staračka i samačka domaćinstva. Ili nemaju djece ili im djeca žive daleko. Nema posla. Najveći problem je nezaposlenost, kako nama Srbima tako i doseljenom stanovništvu, Janjevcima. Bolje žive oni koji imaju više novca i ozbiljnije se bave stočarstvom ili malim obrtom. Zaposlenje ide teško, malo je radnih mjesta. Budućnost je neizvjesna. Mali broj zaposlenih, malo je i plaća u općini, na prste jedne ruke mogu se nabrojiti oni koji imaju posao u Kninu.“

S druge strane, Roko Antić, doseljenik iz Janjeva, ističe:

„Kada smo se doselili, bilo je puno više poduzetničkih aktivnosti, ljudi su prionuli s velikim žarom, htjeli smo od svega stvoriti nešto pozitivno, a ne da budemo državni teret. Ali, nakon promjene državne vlasti 2000. godine zastalo je rješavanje stambenog statusa ljudi, zaustavljeni su i drugi procesi jer nas je nova vlast doživljavala kao teret zato što smo produkt Tuđmanove politike.“

Teško je prilikom posjete kninskom kraju razviti pozitivna mišljenja o ekonomskim ili etničkim politikama vođenima u zadnjih tridesetak godina. Teško je i razumjeti izjavu Zorana Milanovića o nekadašnjoj *prašnjavoj kasabi* koja danas „nema simbolički značaj“ kada je (nacionalistička) simbolika manje-više jedino što su Kninu političke elite ponudile u najnovijoj povijesti. Umjesto uloge poligona za obilježavanje obljetnice Oluje, koja zadnjih godina služi politikantskim igrama HDZ-a i pokušajima afirmacije ekstremno desne opozicije, gradu bi više koristili napori prema oživljavanju industrije – zahvaljujući kojoj ga se, kao i mnoga druga hrvatska mjesta, barem u jednom razdoblju povijesti nikako nije moglo nazivati *prašnjavom kasabom*.

Novinarski projekt *Život u zaleđu* realizira se u okviru potpore novinarskim radovima Agencije za elektroničke medije.

Like Share 63 people like this. [Sign Up](#) to see what your friends like.

TAGOVI: [Agroprerada](#), [Bartul Čović](#), [deindustrijalizacija](#), [Dinara](#), [Dinaridi](#), [Dinarka](#), [Elektrodistribucija](#), [hidroelektrana Krka](#), [hidroelektrana Zrmanja](#), [industrijalizacija](#), [Inex Dinara](#), [Kistanje](#), [Knin](#), [Kninjanka](#), [Krka](#), [Mladost](#), [Orlić-Markovac](#), [Ponos](#), [radnička prava](#), [radničke borbe](#), [Stevo Opačić](#), [Transport](#), [TVIK](#), [tvornice](#), [Zoran Milanović](#)

Vezani članci

Bartul Čović 13. kolovoza 2020.

